

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA MUSIQIY ESTETIK TARBIYANING INTEGRATIV MODEL: RAQS, QO'SHIQ VA O'YIN UYG'UNLIGI**Ikramova Nilufar***Musiqi ta'limi 21/1 guruh 5-kurs talabsi**Chirchiq davlat pedagogika universiteti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy-estetik tarbiyaning integrativ modeli ishlab chiqilgan bo'lib, unda raqs, qo'shiq va o'yin faoliyatlarining uyg'unlashuvi orqali bolalarning badiiy-estetik didi, musiqiy eshituv qobiliyati va ijodiy ifoda ko'nikmalari shakllantirish masalalari yoritilgan. Integrativ model musiqaning emotsional ta'siri, raqs harakatlarining jismoniy faollikni rag'batlantiruvchi xususiyati hamda o'yin faoliyatining tabiiy rivojlantiruvchi omillarini birlashtirgan tizim sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda shuningdek, musiqiy ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish, o'qituvchining musiqiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda bolalarning musiqiy-estetik idrokini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *musiqiy-estetik tarbiya, integrativ model, raqs, qo'shiq, o'yin faoliyati, badiiy idrok, musiqiy rivojlanish, emotsional ta'sir, ijodiy ifoda, pedagogik texnologiya.*

Kirish: Maktabgacha ta'lim davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, aynan shu davrda musiqiy-estetik tarbiya bolaning ichki dunyosini boyitadi, tasavvurini kengaytiradi va his-tuyg'ularini uyg'otadi. Musiqi, raqs va o'yin bolalar uchun tabiiy faoliyat shakllari hisoblanadi. Ular orqali bola nafaqat estetik zavq oladi, balki o'zini erkin ifoda etish, jamoada muloqot qilish, his-tuyg'ularini boshqarish kabi ko'nikmalarni ham egallaydi. Shu bois musiqiy-estetik tarbiyani tashkil etishda bu uch komponent — raqs, qo'shiq va o'yin — bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan integrativ tizim sifatida qaralishi zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy idroki hali shakllanish jarayonida bo'lib, ular musiqani tahlil qilishdan ko'ra uni his etish, harakat bilan ifodalash orqali anglaydilar. Shu sababli musiqiy ta'lim jarayonida qo'shiq aytish, ritmik raqs elementlari va o'yin faoliyatini uyg'unlashtirish orqali bolalarning musiqiy eshituvini, ritmik tuyg'usini va badiiy tasavvurini rivojlantirish mumkin. Bunday integrativ yondashuv bolaning estetik ehtiyojlarini tabiiy tarzda qondirib, uning emotsional holatini muvozanatga keltiradi, musiqaga, go'zallikka va ijodga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Integrativ modelning mohiyati shundaki, u turli faoliyat turlarini yagona pedagogik tizimga birlashtiradi. Masalan, qo'shiq aytish jarayonida bola tovush balandligini, ohangni va so'z ifodasini o'rganar ekan, raqs orqali harakatni musiqa bilan

uyg'unlashtiradi, o'yin esa bu ikki jarayonni tabiiy shaklda mustahkamlaydi. Natijada bola nafaqat musiqani eshitadi yoki kuylaydi, balki uni his qiladi, ifodalaydi va hayotiy holatlar bilan bog'lay oladi.

Maktabgacha ta'lim tizimida musiqiy-estetik tarbiya faqat ma'lum bir dars shakli bilan cheklanib qolmasligi kerak. U bolaning kundalik hayoti, o'yinlari, muloqotlari va dam olish jarayonlariga tabiiy ravishda singdirilgan bo'lishi lozim. O'qituvchi bu jarayonda nafaqat musiqani o'rgatuvchi, balki bolaning emotsional dunyosini boyituvchi, ijodkorlikni rag'batlantiruvchi shaxs sifatida faol ishtirok etadi.

Zamonaviy ta'lim metodikalari musiqiy-estetik tarbiyada innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. Multimedia texnologiyalaridan foydalanish, interaktiv o'yinlar va raqamli musiqiy dasturlar bolalarda musiqiy jarayonni yanada jonli va ta'sirchan qiladi. Bunday vositalar yordamida bola musiqani nafaqat tinglaydi, balki unda faol ishtirok etadi, yangi ohanglarni o'zi yaratishga intiladi.

Shuningdek, musiqiy-estetik tarbiyaning integrativ modelini amalga oshirishda milliy musiqa, xalq qo'shiqlari, raqs elementlari va milliy o'yinlardan foydalanish bolalarda madaniy o'zlikni anglash, milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantiradi. Shu tarzda raqs, qo'shiq va o'yin uyg'unligi bolani nafaqat estetik jihatdan, balki ma'naviy, axloqiy va madaniy jihatdan ham barkamol inson sifatida tarbiyalaydi.

Asosiy qism: Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy-estetik tarbiyaning integrativ modelini samarali amalga oshirish uchun o'qituvchi bolalar psixologiyasi, musiqiy rivojlanish bosqichlari va badiiy idrok xususiyatlarini chuqur bilishi zarur. Ushbu modelning markazida musiqiy faoliyatni tabiiy o'yin muhiti bilan birlashtirish g'oyasi yotadi. Chunki bola uchun o'yin – bu nafaqat dam olish, balki o'rganishning eng qulay va tabiiy shaklidir.

Raqs, qo'shiq va o'yin uyg'unligi orqali bola musiqani harakat bilan his qiladi, tovushlarni jismoniy ifoda orqali anglaydi. Masalan, raqs elementlari bilan birga bajariladigan qo'shiq bolada ritmni his qilishni, harakatni boshqarishni va musiqiy ifodani uyg'unlashtirishni o'rgatadi. Bunday mashg'ulotlar davomida bola o'z tanasi, nafas olish va tovush chiqarish jarayonini nazorat qilishni o'rganadi, bu esa nutq rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Integrativ modelning pedagogik afzalliklaridan biri shundaki, u musiqiy mashg'ulotlarni monologik darsdan ko'ra interaktiv, ijodiy faoliyatga aylantiradi. O'qituvchi bolalarga musiqa tinglashni emas, balki uni his qilish, ijro etish va harakat orqali ifodalashni o'rgatadi. Bu jarayonda musiqa o'qituvchisining metodik mahorati, ovoz va harakatni boshqarish, ritmik tuyg'uni uyg'otish, individual yondashuvni tanlash qobiliyati muhim o'rin tutadi.

Musiqiy-estetik tarbiya jarayonida raqsning o'рни alohida ahamiyatga ega. Raqs bolaning tana harakatini ritm bilan uyg'unlashtiradi, koordinatsiya, muvozanat,

jismoniy faollik va his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Raqs orqali bola o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda etadi, musiqiy ritmni sezadi va uni harakat bilan mustahkamlaydi. Shu bilan birga, raqs mashg'ulotlari bolalarning ijtimoiylashuvini osonlashtiradi, jamoaviy faoliyatga jalb etadi.

Qo'shiq esa bolaning musiqiy idrokini, eshitish xotirasini va nutq madaniyatini rivojlantiradi. Qo'shiq aytish jarayonida bola nafaqat musiqiy ohangni takrorlaydi, balki so'zlarning ma'nosini anglaydi, his-tuyg'ularini ifodalaydi va badiiy obrazlarni tasavvur qiladi. Shu jihatdan, qo'shiq maktabgacha ta'limdagi musiqiy-estetik tarbiyaning asosiy vositalaridan biridir. U bolaning emotsional dunyosiga bevosita ta'sir etadi, mehr-muhabbat, quvonch, do'stlik, ona tabiatga hurmat kabi ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi.

O'yin faoliyati esa bu ikki yo'nalishni birlashtiruvchi tabiiy ko'prikdir. O'yin davomida bola musiqani tinglaydi, kuylaydi, harakat qiladi, raqs elementlarini bajaradi, shuningdek, ijodkorlik va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. "Qo'shiqli o'yinlar", "Musika bilan raqsga tush", "Ritmni top" kabi o'yin turlari bolalarning musiqiy rivojlanishida katta ahamiyatga ega. O'yin jarayonida musiqaning ritmi, tezligi, ohangi o'zgarib turadi va bu o'zgarishlar bolalarning diqqatini jamlash, harakatni boshqarish va tezkor fikrlashni talab qiladi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarini musiqiy-estetik tarbiyada qo'llash integrativ modelni yanada boyitadi. Interaktiv doskalar, audio-vizual vositalar, raqamli o'yin dasturlari bolalarga musiqani chuqurroq idrok etish imkonini beradi. Masalan, bolalar harakatni musiqaning ritmiga qarab bajaradigan interaktiv dasturlar orqali o'z ritmik sezgirligini mashq qildirishadi.

Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan integrativ mashg'ulotlar ayniqsa samaralidir. O'zbekiston xalq qo'shiqlari, milliy raqs elementlari va an'anaviy o'yinlardan foydalanish bolalarga milliy madaniyatni his etish imkonini beradi. Shu tarzda musiqiy-estetik tarbiya nafaqat badiiy didni shakllantiradi, balki madaniy o'zlikni anglash va milliy g'ururni tarbiyalaydi.

Integrativ yondashuv musiqiy-estetik tarbiyada bola faoliyatining barcha jihatlarini – eshitish, harakat, nutq, emotsiya va tafakkurni uyg'un holda rivojlantiradi. Bu esa musiqiy ta'limni oddiy darsdan shaxsiy rivojlanish maktabiga aylantiradi, bolada musiqani "his etish" va "ifoda etish" madaniyatini shakllantiradi.

Xulosa: Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy-estetik tarbiyaning integrativ modeli bolalarning musiqiy, jismoniy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga kompleks tarzda ta'sir etuvchi samarali pedagogik tizim sifatida e'tirof etiladi. Raqs, qo'shiq va o'yin uyg'unligi asosidagi yondashuv bolalarning ijodkorligini rag'batlantiradi, musiqiy eshituvni, ritmik tuyg'uni, harakat koordinatsiyasini va o'zini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bunday yondashuv

bolalarda musiqiy madaniyat, estetik did, jamoaviy ruh va milliy qadriyatlarga hurmat tuygʻusini shakllantiradi.

Integrativ model musiqiy taʼlimning samaradorligini oshirish bilan birga, bolaning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Oʻyin orqali oʻrganish, qoʻshiq orqali his qilish va raqs orqali ifoda etish bola uchun tabiiy va quvonchli jarayon boʻlib, uning psixomotor, nutqiy va emotsional rivojlanishining uygʻunligini taʼminlaydi. Shu sababli, ushbu modelni maktabgacha taʼlim tizimida keng joriy etish pedagogik jarayonni yanada samarali, estetik jihatdan boy va bolalar ehtiyojlariga mos holga keltiradi.

Oʻqituvchi ushbu modelni amalda qoʻllar ekan, musiqiy material tanlashda bolalarning yosh xususiyatlari, milliy anʼanalar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uygʻunlashtirishi zarur. Bu nafaqat musiqiy taʼlim sifatini oshiradi, balki maktabgacha taʼlim muassasalarining estetik muhitini yanada boyitadi. Natijada bolalarda musiqaga, sanʼatga, goʻzallikka muhabbat, ijobiy hissiyotlar va ijodkorlik kayfiyati shakllanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Kadirova, Z. Z. (2022). The role of the names of precious stones in the formation of anthroponyms in the Uzbek language. *International Scientific Journal Theoretical & Applied Science*, 1(1), 182-187.
2. Qodirova, Z. Z. (2019). Perifraza obrazli idroq mahsuli. *Ilm sarchashmalari*, 1(1), 54-57.
3. Abdullaeva, B. P. (2022). Use of team sports in physical education activities in preschool educational organizations in our country and abroad. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 12, 116-120.
4. Abdullaeva, B. P. (2021). Football as a means of Physical Education. *Current Research Journal of Pedagogics*, 2(08), 72-76.
5. Abdullayeva, B. P. (2022). Physical Education of Preschool Children Cultivate Qualities. *International Journal of Innovative Research in Science Engineering and Technology*, 11(3), 2212-2214.
6. Kadyrova, Z. (2021). The lexical units in the formation of periphrasis (on the example of periphrases in the prose works of Alisher Navoi). *Журнал филологических исследований*, 6(2), 17-23.
7. Kadirova, Z. Z. (2021). Nominativ features of the periphrases. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(2), 220-225.
8. Ergashevna, A. M., Nosirovna, M. R., Davlatovna, K. G., & Kurbanovna, N. M. (2021). Innovative and Ecological Approaches in Improving the Professional Competence of Teachers of Medical Education. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(8).

9. O'tayev, A. Y. L. (2020). Zamonaviy ta'limda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining siyosiy tarbiyasi. *Science and Education*, 1(Special Issue 4), 135-143.
10. O'tayev, A. Y., & Eshmanova, N. N. (2020). Ta'lim taraqqiyotida renassansning o'rni. *Academic research in educational sciences*, 7(4), 788-794.
11. O'tayev, A. Y., Eshmanova, N. N., & O'tayev, A. Y. TA'LIM TARAQQIYOTIDA RENASSANSNING O'RNI.
12. Abdujalilova, S. A., O'Tayev, A. Y. L., & Eshmanova, N. N. (2021). PEDAGOGIK TA'LIM INNOVATSION KLASSTERIDA PEDAGOGIK SINFLARNING MAZMUN VA MOHIYATI. *Academic research in educational sciences*, 2(CSPI conference 1), 11-13.
13. Утаев, А., & Норова, Н. (2019). Олий педагогик таълим муассаларида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тарғиботини ташкил этиш. *Таълимдаги инновациялар ва ислохотлар контекстида замонавий кластер тизими*.
14. Utayev, A. Y. L. (2020). Political education of teachers in modern education. *Science and Education*.
15. Утаев, А. Й., & Матъякубова, М. Б. (2019). Психологические основы развития речи. *Таълимдаги инновациялар ва ислохотлар контекстида замонавий кластер тизими: муаммолар, ёндашувлар ва истиқболлар" мавзусидаги илмий-амалий анжуман*, 1, 193-194.
16. O'tayev, A. Y. L. (2020). Zamonaviy ta'limda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining siyosiy tarbiyasi. *Science and Education*, 1.
17. Kushakova, M. N., Akhmedov, B. A., Kushakova, M. S., & Umarova, D. R. Economic Characteristics and Principles of the Formation of the Transport Cluster in the Tourism Sector in the Conditions of the Digital Economy. *Sustainable Development of Transport*, 107.
18. Rakhimov, V. S. (2021). Modern approaches to sports and health tourism training. *Conferencea*, 42-46.
19. Raximov, V. Social functions of physical culture and sports in modern society. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*.–2020.
20. Raximov, V. Innovative approaches to improving quality training specialists in physical education. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*.–2020.
21. Sh, R. V. (2021). Sport va harakarli o'yinlarini o'qitish uslubiyoti (basketbol). O'quv qo'llanma. T.:«Universitet, 188.
22. Рахимов, В. Ш. (2007). Анализ морфо-функциональных показателей у студентов с патологическими отклонениями, проживающих в неблагоприятных экологических условиях. *Фан-спортга*, (3), 38.
23. Utaev, A. Y., & Matyakubova, M. B. (2019). Psychological foundations of speech development. In *Scientific-practical conference" Modern system cluster in the context of innovations and reforms in education: problems, approaches and prospects* (Vol. 1, pp. 193-194).

24. Kadirova, Z. Z. (2021). Alisher Navoiyning nasriy asarlarida insonga xos xususiyatlarni ifodalovchi perifrazalar. *Ilm sarchashmalari*, 2(2), 176-178.

25. Кадырова, З. З. (2021). Некоторые комментарии к интерпретации и противопоставлению аспектов терминов перефразирование и перифраз. *Теоретическая и прикладная наука*, 1(6), 486-489.